

UKRÁNIA

UKRÁN-MAGYAR KULTURÁLIS ÉS ♦ ♦ ♦ ♦ ♦ ♦
 ♦ ♦ ♦ ♦ ♦ ♦ GAZDASÁGI KAPCSOLATOK SZEMLÉJE

SZERKESZTI

DR. SZTRIPSZKY HIADOR

TARTALOM.

	Oldal
Sevcsenkó—Zempléni:	
Kaukázus	177
Márki Sándor:	
Magyar adatok Mazeppáról	181
Podhradszky Gy:	
Magyar-ukrán tört. kapcsolatok... ..	190
Frankó Iván:	
Az én szecskavágóm története	195
Vítovszkyj D.:	
Valamikor régesrégén	200

1916. JULIUS HÓ.

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL:
 BUDAPEST, I., LÓGODI-UTCA 5.

I N H A L T.

	Seite
Schewtschenko : Der Kaukas (Übers. Á. Zempléni's)	177
A. Márki : Ungarische Beiträge zur Gesch. Mazeppa's	181
G. Podhradzsky : Ungarisch-ukrain. histor. Verbindungen	190
I. Franko : Geschichte meiner Häckselmaschine	195
D. Witowskyj : Es war einmal	200

UKRAINISCHE NACHRICHTEN

Mitteilungen des Bundes zur Befreiung der Ukraina.

Redaktion und Administration: Wien, VIII. Josefstädterstrasse 79.

Preis per Nummer 10 Heller,
monatlich 40 Heller, vierteljähr-
lich K 1.20, ganzjährlich 4 K.

Herausgeber u. verantwortl. Redakteur:
WOLOD. BIBEROWYTSCH.
Redigiert vom Komitee des Bundes zur Be-
freiung der Ukraina.
Erscheinen 4- bis 6-mal monatlich.

VISZTNYK SZOJUZA VYZVOLENNJA UKRAINY

(Nachrichtenblatt des Bundes zur Befreiung der Ukraina).

Redaktion und Administration: Wien, VIII. Josefstädterstrasse 79.

Megjelenik hetenkint. ~~~~~ Egy évre 15 korona.

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, I., Lógodi-utca 5. szám Hirdetések egyezség szerint.	Előfizetési ára: EGÉSZ EVRE . . . . . 16 kor. NEGYEDEVRE . . . . . 5 „ Megjelenik havonként kétszer.
---	---

SEVCSENKÓ TÁRÁSZ.

Kaukázus.FORDITOTTA
ZEMPLÉNI ÁRPÁD.

Sevcsenkó ezt a vitriolerejü gúnytlövellő költeményét a kaukázusi első orosz hódítások idejében. 1845-ben a cserkeszek védelmére írta.

Hegyek fölött hegyek, felhőkbe öltözve,
 Bánattal bevelve, hős vérrrel öntözve.
 Prométheusz bünhődik ott
 Ősidőktől olta.
 Szívét a sas napról-napra
 Vájta, marcangolta.
 De az élet tűznedveit
 Nem bírta kilopni,
 A hős megélt s félistenül
 Látod mosolyogni.
 A Szabadság, az Igazság
 Lelke el nem veszhet.
 Tenger mélyén kapzsi Gagság
 Szántót nem szerezheth.
 Élő lelket láncba nem ver,
 Sem az élő igét;
 Nem rontja meg semmi zsarnok
 Isten dicsőségét

•
 Óh Isten, véled nem vitázunk,
 Nem hozhatunk ítéletet.
 Sorsunk csak sírni, sírni, sírni,
 Sónunk a barna kenyeret
 Vérhullajtással, könyhullajtással,
 Jogunk halott, kiszzenvedett.

•
 Jog, Igazság! mikor ébredsz?
 S te sujtoló Ég-nagy
 Mikor térsz már nyugovóra?
 Jobb létet, békét adj!
 Hiszünk Te nagy hatalmadban,

Igéd erejében,
Igazság, Jog, Béke napja
Van immár kelőben.
Minden népek, minden nyelvek,
Néked meghódolnak,
Jön a holnap . . . addig, addig
Vérpatakok folynak.

Hegyeken túl hegyek, felhőkbe öltözve
Bánattal bevetve, vérrel megöntözve.
Mi, nagyságos, fölkenet urak,
Elcsiptük szegény Szabadságot ilten,
(Meztelen járt s kiéhezettén,)
S uszítjuk most. A nép mulat . . .
Kergeti egymást terítékre . . .
E könyre, vérre, verítékre
Itatni lehetne hajtani
Az uszítókat sereggestül
Lányostul, nőstül, gyerekestül —
És aztán bele fojtani! . . .
Anyák könyébe, bús szüzek
Titkos éjjel sirt szeme harmatába,
Apák véres könyébe, özvegyek
Forróan égő könytárába.
Nem csermely csörg, vértenger árad,
Tüzes tenger . . . Éljen-t ezeknek
A vezéreknek, pecéreknek
S az ebhadnak, mely el nem fárad, —
S éljen-t a cárnak!

S éljen-t nektek is, kék hegyek,
Jég- és hó-koronák!
Szabadsághős kis nemzetek
Az Úr áldása rátok!
Csak küzdjete, győzelmetek
Isten kezéből megjő . . .
Erő, Szabadság veletek
S az igazság, e legfő! . . .

Kenyér és kunyhó vagyonod,
Mít nem kény-kedvből adnak.
El nem veszik, mert nem lopod,
Nem hurcol senki rabnak . . .
Mi bölcsek és frástudók,
Isten ígését olvasók
A trónustól a börtönig:
Malaszttal szívünk eltelik.
Aranyba járjunk bár vagy csupaszon,
Minket az Ige mennybe von.

Jertek hozzánk! Nálunk megtudható:
 Mibe kerül a cipó? hogy' a só? . . .
 Tanuljatok! Templomok, iskolák,
 Csupa jólét. Mi nálunk van az Isten.
 Csak cipótok az, mit szemünk ha lát,
 Vérbe borúl; az szálla szemeinkben.
 Kunyhó, cipó! Be haragszunk miattuk!
 Kunyhó, cipó! És — nem *mi adtuk!*
 Mért nem mi dobjuk mint ebeknek
 Lepényteket uras-kegyelmesen?
 A napfényért adót mért nem fizettek?
 Adót nekünk! Így vón az helyesen.
 Óh nem vagyunk mi vad pogányok,
 Megtartjuk Úr Jézus igaz hitét,
 De ha velünk ti megbarátkoznátok,
 Sok-sok minden jót megtanulhainátok:
 Igaz jogot! helyes ígét!
 Mi nálunk épp erre való világ van;
 Csupa bejárhatlan Szibéria.
 És tömlöcök? És népek szolgaságban?
 Eh, fecsegés! eh! semmi a'!
 Hisz Moldovától Finnországig
 Minden nyelven, mindenki hallgat,
 Hogy mily boldog! . . . Az énekes dalolgat
 És szentekről tanít a sok barát itt:
 Hogy volt egy cár, ifjabb korába kondás,
 Ki pajlása nejét elcsábította
 S a férjet agyon vágta! Ebugatta!
 És üdvözült. És ez nem mese-mondás!
 Jertek közénk, vagy butácskák maradtok!
 Ily dogmát máshol sosem tanulhattok.
     Jelszó erre: Nyúzd!
     Vedd és add és mennybe jutsz!
 Bejutsz akár ijas-fijastul! . . .
 Tiéd a menny-ég csillagostul! . . .
 Bölcselkedünk, kölest vetünk,
 Francot szidni természetünk.
 Vásáron embert adni-venni,
 Asszonyt, leányt kártyára tenni,
 Nem feketét, mint némelyek,
 Jóhitú keresztyéneket,
 De, persze, csak jobbágyi népet:
 Szoktunk! De ezt megóvni vétek.
 Ne tévesszettek össze spanyolokkal
 Kik kalmárkodnak száz lopottal!
 Ez nem szokásunk mi nekünk!
 Mi „törvény szerint” működünk.

•

SZENLE

Mit?! Szeretni embertársat
Jézus szerint tudtok?
Farizeus álnokok ti,
Hazudtok, hazudtok!
Nem a lelke kell tinektek,
Kell a jobbágyi bőre,
Ködmönre kell lyányotoknak,
Nőtöknek cipőre,
Fattyaitok lakzit laknak
Utána, belőle! . . .

•
Óh, kiért feszítettél meg
Jézus a keresztfán . . . ?!
Értünk jókért s az igazság
Szent szaváért? vagy tán
Hogy belőled mi gúnyt üzzünk? . . .
Fejedre új tövist fűzzünk? . . .

•
Templomok, kápolnák és képek
S ott jóillattal füstölök,
Hajlongók szent orcád előtt:
Mit akarnak mind eme népek?
Kérnek, hogy ránk ronthassanak
Vért ontsanak, lophassanak,
S áldoznak aztán Tenéked
Tüzevszből rablott szőnyeget . . .

•
Mink, műveltek, szeretnénk ám
Mást is kioktatni,
Nektek, vakok, az igazság
Napját megmutatni.
Adjátok csak magatokat,
Kezünk közé nyakatokat,
Megtanítunk sikerrel mi,
Hogy kell börtönt jót emelni,
Vasbilincset kézre verni
És viselni . . . Hogy kell fonni
Göbös kancsukákat!
Jertek, jertek! mi közöttünk
Tanúltok csudákat.
Legyen miénk az a pár hegy
S néhány omladék vár,
Hisz a tenger, hisz a mező
Mind úgyis miénk már!

•
S te is elmentél hű barátom innét,
Nem érttünk kellett szablyád harcba vinned,
Nem Ukrajnáért ontod büszke véred,
Hóhéraink vitték el, zsarnok-érdek,

Orosz pohárból iszol muszka mérget.
 Felejthetetlen bajtársam, barátom! . . .
 Ha megjelenél az ukrán határon! . . .
 A partok mentén szállj kozák sereggel,
 Gondozd a puszta szétdúlt sirjait,
 Öntözd meg őket könnyü-permeteggel
 És várj reám, ki rab vagyok ma itt . . .

Addig pedig dalaimat
 Vetegetem búsan,
 Minden búmat ,bánatimat
 Kikelni hadd lássam
 Ukrajnából szellő szárnyán
 Száll, száll a sok ének,
 Hü baráti könnyel fogod
 Köszönteni őket.
 Halkan, halkan elolvasod,
 Szeretve, mint senki —
 S pusztát, hegyet, otthont s engem
 Meg fogsz emlegetni . . .

Dr. MÁRKI SÁNDOR.

Magyar adatok Mazeppáról.

Befejező közlemény.

III.

Ráday Pál benderi útjának naplója⁷⁶⁾ tartalmazza magyar nyelven az első egykorú, krónikás följegyzéseket XII. Károly és *Mazeppa* benderi menedékhelyéről. Ráday Pál, mint II. Rákóczi Ferencnek a szerdárhoz küldött követe, Benderbe 1709. november 17.-én, tehát *Mazeppa* halála után majdnem harmadfél hónappal érkezett meg. A szerdár kincstartója azonnal mentegetőzött is előtte, hogy a svéd és kozák vendégek miatt nem adhat neki alkalmasabb szállást.⁷⁷⁾

⁷⁶⁾ Benderben menő utazásomnak diariuma. Thaly, Rákóczi-tár I., 404—419. l.

⁷⁷⁾ U. o. 408. l.

A szerdár s a svéd táborból *Poniatovszki* tőle tudakozódott a muszka és svéd hadakra s egyáltalán az európai viszonyokra vonatkozó hírekről, de ő többnyire kitérően, vagy szűkszavúan felelt; viszont *Langekron* svéd tábornoknál ő érdeklődött XII. Károly szándékai iránt, amikről azonban bizonyosat nem tudhatott meg. December 8.-án azt jelenthette *Rákóczi* fejedelemnek,⁷⁸⁾ hogy néhány nap előtt a svéd király néhány száz lengyelt és kozákot küldött portyázni az orosz határszélekre s egy kormányzót rabul is ejtettek, miért a szerdár megharagudott, mert

⁷⁸⁾ U. o. 416. l.

ez megronthatja a törökök és az oroszok közt levő békességet. — Mazeppa elárvult kozákjai különben nem a legjobban érezték magukat a benderi táborban. — December 6.-án Mazeppának egy tisztje Rádayt már egyenesen arra kérte, hogy vigye magával Magyarországra.⁷⁹⁾ Különbösen is híre futott, hogy a svéd király mellett levő kozákokat Rákóczi fejedelem számára kívánja megfogadni, amiről XII. Károly titkára egy irodatiszt útján december 12.-én felvilágosítást is kért tőle. Azt felelte, hogy hadfogadásra a fejedelemtől nem kapott megbízást, azzal tehát egyáltalán nem is foglalkozott.

Másnap maga a *Kosovij*,⁸⁰⁾ vagyis — mint ő írja⁸¹⁾ — a „zaprozszi kozákoknak generálisa” jött Ráday látogatására. Elbeszélte milyen nyomorgatás alatt éltek a muszka birodalomban s hogy e miatt kellett a svéd királyhoz csatlakozniok, a szerencsétlen harc után pedig vele menekülniök. Most a király mellett körülbelül ötezen vannak, míg tizenötözren a krimi tatár kánánál kerestek és találtak védelmet. Tőle hallotta Ráday, holott ezt a két Rákóczi György korabeli iratokból is tudhatta, hogy „az egész Ukrajnya Chellicmiczky”⁸²⁾ nevű hetmanjok idejében szabadította ki magát a lengyelek jobbágysága alól, amely alkalmatossággal lett az ő ere-

⁷⁹⁾ U. o. 416. l.

⁸⁰⁾ Horolenszkij, akit az oroszok azelőtt már háromszor letettek hivatalból.

⁸¹⁾ December 13.-i naplójegyzet u. o., 418. l.

⁸²⁾ Bohdan Chmelnytzkyj, lengyelesen Chmelnicki (1593—1657.) „Dél-oroszország felszabadítójának” Kijevben 1873-ban emeltek szobrot.

detök is, akik a Nepper⁸³⁾ vizét szokták örzeni a török birodalom ellen és nagyon mellette lagnak minden feleség, vagy más aszszonyi-állat nélkül; kiknek fővárosa Sics,⁸⁴⁾ ahol hetmanjok is resideálni szokott”. Megtudhattott róluk egyet-mást *Venerovszkyj* (Vojnarovszkij) kozák tábornagytól is, akivel már december 9.-én kívánt találkozni s aki december 15.-én maga kereste föl Rádayt. Naplójegyzékeit éppen az ő bemutatásával fejezi be. „Venerovszkyj — írja⁸⁵⁾ — a kozákok *Mazeppa* nevű hetmanjának (aki a svéciai királyhoz állván és ide szakadván, ugyanitt meg is halt) nénjétől való, nagyon reá maradván minden elhozott kincse.”

Azt már nem jegyzi föl, hogy ez a kincs, bár a menekülés közben nagyon megapadt, készpénzben még mindig 80,000 aranyra rúgott,⁸⁶⁾ s hogy Vojnarovszkij ebből 3000 aranyat adott Orliknak, 200-at pedig Horodenszkij kosovojnak, hogy a kozákok Orlikot válasszák meg hetmannak s ne őt, a svéd király jelöltjét és — egyik hitelezőjét. — Sorsát azonban így sem kerülhette el; Hamburgban, hol XII. Károly

⁸³⁾ Dnjeper.

⁸⁴⁾ Olvasási hiba lehet Szics helyett. A szecsza, a kozák hetman székhelye, Engel szerint (De republica militari, 27. l.) kevés fénnel épült faházak rendetlen tömeges középszerű falakkal körülvéve, mert erőssége férfianak bátorságában rejlett. Régente csak 2000 kozák lakott ottan körülbelül 400 házban; mikor a lakosság 30—40.000 főre szaporodott, egy házban 40—50 család is élt s a szécsában 4000 ember állandóan fel volt fegyverezve.

⁸⁵⁾ Naplója 419. lapján.

⁸⁶⁾ Fabricce, Gesch. Karls XII. in der Turkey (Hamburg, 1759.) 12. Engel, Gesch. der Ukraine, 321.

visszatérte után élt, Péter cár elfogatta és a szibériai Irkutzkba száműzte.⁸⁷⁾

Mazeppa a magyar irodalomban.

A magyar történetírók közül először az egykorú Cserei Mihály emlékezik meg a kozákok 1709. évi fölkeléséről, anélkül, hogy Mazeppát megnevezné. — „A svéciai király — úgymond⁸⁸⁾ — sok ízben megvervén a muszka cár táborát, Kozákországot maga mellé hódoltatja; a kozák helmán⁸⁹⁾ rábíztatja a királyt, csak menjen be Moszkóviában, ő is az egész kozáksággal együtt utána megyen. A király bemelegyen, a hetmán is egynéhány ezerezer magával vele együtt.” A cár erre a hírre néhány százezer embert⁹⁰⁾ gyűjtött egybe, a svédek előtt elpusztította a földeket s portyázásokkal gátolta élelmezésöket. „A svécz mellől a kozákok mind elszökének s hazamenének, a hetmán marada kevesed magával. A svéciai király egy városban⁹¹⁾ beszállítá hadát s erős sánccal bekeríté, azalatt elküld mind Svécziában, mind Kozákországban segéltségért; de a muszkának sok hadai lévén, az utakat mindenfelől elállották. A kozákok is látván, rosszul volna dolga a svécnek, semmi segéltséget nem küldenek.” Mivel a svédek elesége elfogyott, a sánctól a mezőre mentek ki, hogy megharcolja-

nak; és bár a hosszas ostromban⁹²⁾ nagyon megerőtlenedtek, a király biztatására sok orosz lelöttek, „a baromi sokaság” pedig már meg is futamodott, de a cár negyvenezer főnyi német hada helyreállította a rendet, sőt erős küzdelem után a diadalt is kivívta. A király csupán kétezer lovassal szabadulhatott el és Tatarországban Tyginye⁹³⁾ városában mene . . .” Melyhez hasonló kázus scha a svéciai koronán nem esett, noha több kétezer esztendeinél, mióta a királyság dúrál . . . A muszka cár a harc helyen a svédusok testéből négy nagy halmokat rakatván, felül báldoggal beborítottá⁹⁴⁾ és örök emlékezetre azt a viadalt felíratá; azután mindjárt Kozákországot meghódoltatá; a kozák hetmán elszalada a török császárhoz.”

Gróf *Guadányi* József volt az első magyar történetíró, aki XII. Károly életrajzában⁹⁵⁾ kissé bővebben, de — feladatához képest — mégis csak mellékesen foglalkozott Mazeppával. Alig mond róla többet,⁹⁶⁾ mint XII. Károly másik történetírója, Voltaire, de ennek előadását kritikai megjegyzésekkel kíséri; pl. merőben mesének tartja azt, hogy az ukrániai származású ló a hátára kötözött Mazeppával Lengyelországból egyenesen haza nyargalt volna. Mert — úgymond⁹⁷⁾ — ki

⁸⁷⁾ Engel, 328. l.

⁸⁸⁾ Cserei históriája (Pest, 1852.), 415—6. hasáb.

⁸⁹⁾ Mazeppa.

⁹⁰⁾ A Dnjeper mellett csak 40.000 embere volt; Poltava alá 44.000 gyaloggal, 10.000 lovassal, 72 ágyúval ment.

⁹¹⁾ Opocznában, melynek megszállására Rose tábornokot küldte előre.

⁹²⁾ Poltava ostromában.

⁹³⁾ Bender moldvai román neve Tigin, oroszul Bendéry.

⁹⁴⁾ Poltavától 5 km-re van ma is „a svédek sirja”, egy 20 méter magas halom tetején, fakereszttel.

⁹⁵⁾ Tizenkettedik Károly Svétzia királyának élete. Pozsony és Komárom, 1792. Nr. 386. lap.

⁹⁶⁾ U. o. 170—173. l.

⁹⁷⁾ U. o. 173. l.

hiheti azt el, hogy ezen vad lónak hátán ő egészen Ukrániáig megmaradhatott volna, jóllehet reá volt kötözve? Hiszen „ennek a lónak majd száz mérföldeket kellett áttartatni azokon a mostani városokon és falukon, melyek akkor is megvoltak. — Ki higgye, hogy az olyan vészlovastól együtt el nem fogatott volna? Azon lónak el is kellett fáradni és valahol megállani; másképp a hosszas nyargalás alatt meg kellett volna neki dögleni. A fáradt lovat könnyű letartóztatni.” A lovas generálisnak ezt a megjegyzését a historikus is elfogadhatja. Egyébiránt a historikusból kitör a poéta jókedve s Gvadányi tréfásan jegyzi meg, hogy magyar hazánkban a szerelmes Mazeppához sok hasonló vitézt lehetne találni; s ha mind lóra kötnék azokat, kik elszeretik másnak a feleségét, akárki meglátná, hogy „nagyobb ármáda volna ez, mint a mi királyunknak hada”.

Mivel Voltaire „meséi” nem elégitik ki, *Mazeppa* életét Gvadányi *Hörner* János helyesebb német könyve alapján beszéli el. Elmondja,⁹⁸⁾ hogy Mazeppa János lengyel nemes volt s a lengyel-ukrániai Bilacerkov (Biala Czortkóv) városban született. — Azon a földön neki magának is volt egy Mazeppa⁹⁹⁾ nevű jószágja. Anyját Mokioska¹⁰⁰⁾ Mag-

⁹⁸⁾ U. o. 174—178. l. Voltairén és az előttem ismeretlen Hörneren kívül a 185. lapon még Rochonvillet említi, mint XII. Károly életróját. Mazeppa történetét leghívebben Kostomarov írta meg (Moszkva, 1883. s újabb kiadásokban).

⁹⁹⁾ Helyesebben Mazepintsi, Mazeppa szülővárosa közelében.

¹⁰⁰⁾ Engel szerint (Gesch. des Ukraine, 288.) Mokiowska.

dolnának hívták. Fiatalkorában Kázmér lengyel király inasa (apródja), majd udvari embere volt, de mikor Ukrániában a fölkelés kitört, jószágát oltalmazására hazament, Doroginsko (Doroshenko) lengyel vezér segítette a fölkelők ellen.¹⁰¹⁾ Doroginsko követségbe küldte át a tatár kánhoz, de visszatérve a szaporovi (zaporogi) kozákok elfogták és fővezérökhöz, Samuelovitz (Samoilovics) Istvánhoz kísérték Baturinba. A fővezér úgy megkedvelte, hogy kamarásának,¹⁰²⁾ majd „legtitkosabb secretariusának” tette meg. Az adó behajtása s egyéb dolgok miatt gyakran bejárta s jól megismerte az országot, melynek később helytartója lett; de hálátlanul bevádolta jóltevőjét, aki azután Szibériában mint száműzött halt meg.¹⁰³⁾

Ekkor, 1685-ben, a kozákok őt választották meg hetmánnak, s a cár is megerősítette. Mazeppa még abban az esztendőben fölépítette Samár várát a tatár végeken, 1686-ban pedig Galiczyn herceggel résztvett Precop (Perekop) ostromában; s a sikertelenséget annak tulajdonította, hogy az orosz vezért megvesztegették. 1695-ben Tatárországban sok várat vett be s Tavant 1697-ben úgy megerősítette, hogy a törökök nem tudták visszafoglalni. A háború után megházasodott, de felesége már 1702-ben meghalt s leánya sem élt sokáig.

¹⁰¹⁾ Engel szerint (u. o.) a lengyel korona hadvezérének jószágait kellett volna ott biztonságba helyezni, de elfogták és Doroshenkóhoz vitték.

¹⁰²⁾ Voltaképen, mint nyugati műveltségű embert, fiai nevelőjének.

¹⁰³⁾ „Milyen hálátlan, fekete lelke lehetett Mazeppának!” kiált fel Engel (id. h. 288.).

Annál inkább pártolta tehát húgának fiát, *Obidovszkit*, akit a cár az ő kedvéért főasztalmesterré, ezredessé s nigeni kormányzóvá tett. A cár ezzel az ő érdemeit is elösmerte, de Mazeppa hozzá sem maradt hívebb, mint Samoilovicshoz.¹⁰⁴⁾

„Ukránia mindig szabad tartomány volt, — írja Gvadányi — de minekutána a török, muszka, lengyel országok vették körül, mindenkor ezek közül kellett magának védelmező urat (protectort) választani.” A 83 esztendő (!) Mazeppa azonban független fejedelem akart lenni; átment tehát a cár ellenségéhez, XII. Károlyhoz, hogy „felfuvalkodásának eleget tehesen”. — Azonban csak ezer kozák követte és harminc kincses szekér. — A cár parancsára Mencsikov herceg fedülta Baturint s Mazeppa arcképét, melyről a Szt.-András-rendjelet levétette, hóhérral felakasztatta.

Úgy gondolta Gvadányi¹⁰⁵⁾ — hogy Mazeppa ezen „kis sumbába foglalt” életrajzának az olvasó nagyobb hitelt ad, „mintsem Voltér úr az Emerentzián túl kigondolt meséjének”. Azt azonban valóságnak tartja, hogy Mazeppa Ukrániából és Muszkaországnak egy részéből hatalmas királyságot akart felállítani és ennek fejedelme kívánt lenni; de XII. Károly sohasem tudhatta róla, hü-e hozzája, vagy nem? — Később Gvadányi mégis megdi-

csérte hűsége miatt.¹⁰⁶⁾ Az ukrániai hadjáratról elég bőven szól,¹⁰⁷⁾ de pl. a poltavai csata leírásában¹⁰⁸⁾ egyetlenegy szót sem ejt Mazeppáról s a menekülés történetében is csak elvétve emlékezik meg róla;¹⁰⁹⁾ így, hogy a Dnjeperen Károllyal egy hajóban kelt át, egy másik hajón vitt kincseinek harmadrészét, elsüllyedéstől tartva, a vízbe dobatta, a cár pedig az elfogott kozákokat mind kerékbe törette. „A cár elhitette magát — végzi Gvadányi Mazeppa történetét,¹¹⁰⁾ — hogy most igazsága volna az öreg Mazeppa generálisnak kiadatását kérni, hogy azzal úgy bánhasson, valamint Károly bánt ama szerencsétlen Patkul generálissal. *Kurluli Ali* basa és nagyvezér semminemű kívánságát a cárnak nem vethette, mivel ez az ő markát milliomokkal ke-negette. Éppen ezen nagyvezér, aki csak nemrégén Károlynak azt ígérte, hogy őt 200,000-ből álló armádjával Moszkaországba fogja vezetni, már most Mazeppa generálist, hogy adná ki, jelenést nekie, amelyért is Károly nagyon torván mutatta ellene magát; de ki tudja, ezen nagyvezér mennyire nem vitte volna dolgát, ha Mazeppa súlyos betegségbe esvén, maga szerencsés-jére 70 esztendő korában¹¹¹⁾ éppen akkor¹¹²⁾ meg nem halt volna...”

Molnár János 1794-ben Gvadányi ezen könyvének olvasása

¹⁰⁴⁾ Ramband méltányosabb íranta (Lavisse-Ramband, Histoire générale, VI. 800.), mikor helyzetét a svédekkel és az oroszokkal szemben a Wallensteinéhez hasonlítja. Saját történetünkben a Frater Györgyéhez hasonlíthat-nók.

¹⁰⁵⁾ U. o. 176. l.

¹⁰⁶⁾ 178. és 184. l.

¹⁰⁷⁾ U. o. 177—205. l.

¹⁰⁸⁾ U. o. 187—195. l.

¹⁰⁹⁾ U. o. 197. l.

¹¹⁰⁾ U. o. 215—6. l.

¹¹¹⁾ 1708-ban 83 esztendőnek mondta! U. o. 175. l.

¹¹²⁾ 1709. szeptember 22.-én (mások szerint már szeptember 3.-án).

TÖRTÉNELEM

alapján írta meg először¹¹³⁾ Mazeppa életrajzát, melyben újat egyáltalán nem mond és forrásaitól csak annyiban tér el, hogy Ukrajna helyett Ukrániát ír, amit különben *Bertalanfi Pál*¹¹⁴⁾ és *Vetsei Pap István*¹¹⁵⁾ ő előtte már 1757-ben megtett.

Az első magyar író, aki a kozákok és különösen Mazeppa történetével önállóan és tudományosan, de sajnos, nem magyar nyelven foglalkozott a lőcsei származású *Engel János Keresztély*.¹¹⁶⁾

Mindössze tizenkilenc esztendő volt, mikor a francia forradalom kitörésének hatása alatt a göttingeni egyetem bölcsészeti kara pályázatot hirdetett „korunk valamely köztársaságának régi Görögország valamely köztársaságával való összehasonlítására”. — *Engel*, mint maga mondja, már akkor foglalkozott a kozákok történetének megírásával és gyakrabban gondolt a zaporogji kozákoknak a lakedemoniakkal való egybevetésre. — Most alaposabban kezdte tanulmányozni Sparta történetét s úgy találta, hogy Spártának katonai arisztokráciája volt, mert katonák parancsoltak a perioikosoknak és a helotáknak. Nem hasonlíthatta tehát össze olyan polgári arisztokráciával, amilyen a velencei volt, hanem a szintén katonai szervezetű kozákok újkori köztársaságát vizsgálta ebből a szempontból. Az angol király pályadíját az egyetem 1790.

¹¹³⁾ Magyar Könyvház (Pest), 1794. 100—106. l.

¹¹⁴⁾ Világnak kétrendbeli rövid ismerete, 678.

¹¹⁵⁾ Magyar Geográfia 256., 289., 290. l.

¹¹⁶⁾ Életrajza: Szinnyei, Magyar Írók II., 1311—15.

június 4.-én neki ítélté oda a katonai köztársaságról, vagyis a lakedemoniak, krétaiak és kozákok összehasonlításáról megírt művéért.¹¹⁷⁾ Ebben, a forrásmunkák felsorolása után, külön-külön vizsgálta a két köztársaság szervezetét,¹¹⁸⁾ vázlatos, de világos áttekintést nyújtott összes állapotaikról, azután pedig egybevetés alapján megállapította az ilyen köztársaságok természetét, különböző fajait, eredetét; alapelveit, törvényeit és intézményeit, hasznos és káros oldalait.

Kis művében, mely bővebb ismertetésre méltó, Mazeppa nevét még ki sem ejti, de már megadja azt a keretet, amelybe világtörténelmi alakja beilleszthető. Az *Allgemeine Welthistorie* 48. kötete gyanánt írta meg *Ukrajna és az ukrainai kozákok történetét*,¹¹⁹⁾ amelynek címképe is Mazeppát ábrázolja.¹²⁰⁾ — A munka az idevonatkozó irodalom¹²¹⁾ kitünő ismeretével készült s az adatait igazoló jegyzetekkel bőven el van látva. — Ukrajna történetét három fő részre osztja. 1. *A litván felsőség korára 1320—1569*, amely

¹¹⁷⁾ Engel, Commentatio de republica militari, seu comparatio Lacedemoniorum, Cretensium et Cosaccorum. Göttingae, év nélkül. 4. r. 42. lap.

¹¹⁸⁾ Lakedemoniáét az 5—22., a kozákokét a 22—34. lapon.

¹¹⁹⁾ Geschichte der Ukraine und der ukrainischen Cosaken, wie auch der Königreiche Halitsch und Wladimir. Halle, 1796. 4. r., 710. lap. (Fortsetzung der Allg. Welthistorie, 48. Teil.)

¹²⁰⁾ Rajzolta Bikfalvi Falka Sámuel erdélyi magyar 1796-ban; metszette Beyel Dániel. Nagy Iván a magyar képzőművészek névsorában (Századok 1874., 41—2. l.) ezt a metszetét nem említi.

¹²¹⁾ A használt művek jegyzéke a 4—11. lapon.

ismét két részre oszlik; a) kezdetül fogva a kozák név divatba jöttéig, 1320—1516.; b) a kozákok idején 1516—1559. — 2. *A lengyel felsőség korára* 1569—1654., melynek alosztályai: a) a kozákok mint Lengyelország védőangyalai 1569—1592., tehát abban az időben, midőn Báthory István király szervezte s a tatárok és az oroszok ellen használta őket; b) a kozákok, mint uraiknak, a lengyeleknek ostorai 1592—1654., amely időnek végére esik a lengyelektől elnyomott nép felszabadítójának, Chmelnickyj Bohdánknak története. 3. *Ukrániának a lengyelek és az oroszok közt való megosztása korára* 1654—1783-ig, a melybe tartozik a) a zaporogi kozákoknak az ukrániai kozákoktól való szétválása és Mazeppa függetlenségi kísérlete 1654—1730.; b) a két kozák terület újabb egyesítése Apostol Dániel hetmánsága alatt 1730-ban, a kozák alkotmány szabályozása, a zaporogi szecsza megszüntetése 1775-ben. A hajdani Ukrániának három orosz helytartósággá való átalakítása 1783-ban.

Mazeppa (vagy, mint helyesebben írja, Mazepa) nevét ebben a harmadik korszakban, először abból az alkalomból említik,¹²²⁾ hogy Doroshenko Gergelyt 1674-ben az oroszok ellen való segítség kieszközlésére Perejaszlávba küldte a tatárokhoz. Már ezen alkalommal a politikai okosság, vagy inkább állhatatlanság mesterének nevezi. Azután elbeszéli, 1687-ben hogyan buktatta meg Samoilocicsot s

hogyan lett ő hetman.¹²³⁾ — Majd beszámol róla, hogy 1695—1699. közt a török háborúban hogyan kedveltette meg magát Péter cárral¹²⁴⁾ s milyen hűséget szinlelt iránta az orosz-lengyel-svéd, úgynevezett északi háborúban.¹²⁵⁾ Itt jegyzi föl,¹²⁶⁾ hogy a trónjáról már majdnem egészen elkergetett Erős Agost érdekében neki Podgoria felé kellett nyomulnia; már 1705. augusztus 22.-én el is vonult Brody mellett s úgy látszott, hogy Lemberg és Zbarasz felé nyomul. Azonban csapatait Zamosd környékén téli táborba szállította s onnan küldött két ezredet és egy század szerdjukot¹²⁷⁾ a Szepességbe, hol azok a szepesi városok lengyel vajdáját agyonverték s hadait szétszórták, alkalmasint azért, mert Leszcinszkij ellenkirályhoz ragaszkodott.¹²⁷⁾ Azonban a lengyel földön, Engel gyanítása szerint, Mazeppa hűsége is megingott; Leszcinszkij megkoronáztatása (1705. okt. 4.) és XII. Károly fegyvereinek szerencséje gondolkodóba ejtette, Zalenszkij jezsuita atyát gyakran fogadta Baturinban s képzelete mindinkább fölhevült arra a gondolatra, hogy Ukrániát a lengyel-svéd-kozák „szövetség segítségével helyreállíttatja. Sőt lengyelországi táborozása alatt ötven-

¹²³⁾ U. o. 286—8. Ekkor adja rövid életrajzát is, főképp Prokopovics és Nordberg nyomán.

¹²⁴⁾ U. o. 292—5.

¹²⁵⁾ U. o. 296—307. 1.

¹²⁶⁾ A serdjukok a hetman testőrei voltak. A cár ezt a testőrséget 1708-ban feloszlatta. Engel, 333.

¹²⁷⁾ U. o. 303. A szepesi lengyel helytartó Lubomirszki Tivadar volt 1702-től 1745-ig. Kuruckori zsarnokságait a szepesi városok 1711. jan. 19. részletesen felszörlték (Századok 1881. 589—592.).

¹²²⁾ Engel, *Gesch. der Ukraine*, 262.

nyolc éve dacára beleszeretvén *Dulskaja* hercegnőbe, ennek egyik estélyén, amelyen csupa Leszcsinszkij-pártiak voltak jelen, azt találta mondani, hogy meghódolna a svéd segítségre támaszkodó Lengyelországnak, ha Severia fejedelme s a szép hercegnő férje lehetne, ami utóbb a király tetszését is megnyerte volna.¹²⁹⁾ Mikor azonban XII. Károly elfoglalta Volhyniát s betörni készült Ukrániába, a cár 1706. július 4.-én Kijevben tette s ott vonta össze seregét, amelyben Mazepának is meg kellett jelennie; majd — mialatt Károly visszatért Szászországba — Kijev megerősítésére kellett felügyelnie. De mostantól fogva még többet foglalkozott azzal a tervvel, hogy az oroszokat svéd segítséggel verje ki Ukrániából. A 7000 főnyi orosz helyőrség holttestéből akart hidat csinálni a Dnjeperen a svédek számára. XII. Károly azonban maga akarta megválasztani a támadás idejét s ez az oka, hogy Mazepa utóbb nem segíthette meg őt úgy, ahogy most első lelkesedésében tehetne volna. „Ha — mondja Engel¹³⁰⁾ — nem kell a támadást 1708-ra halasztania, amikor törekvései észrevehetőbbek, ellenségei munkásabbak, az ukrániai orosz csapatok erősebbek és hívei csüggedtebbek lettek, akkor most talán a Mazepák törzséből volna ukrán uralkodónk, északon egy svéd nagycsászárság volna és Suwarów 1795-ben nem állana Varsóban.” Mazepa különben, mint Macchiavelli igazi tanítványa, egy egész esztendeig (1707. okt.—1708. okt.) azzal leplezte

¹²⁹⁾ U. o. 303.

¹³⁰⁾ U. o. 307.

el szándékait, hogy betegnek színlelte magát. Úgy elámította a cárt, hogy ez kiszolgáltatta neki az árulásról beszélő Kocsybejt, Iskrát és Assipowot, aki azután az első kettőt dühében kivégeztette, az utóbbit pedig Szibériába száműzette. Amellett azonban háborús előkészületeket tett, mintha Károly támadását várná. Amidőn Mencsikov herceghez küldött unokaöccsének, *Vojnarovszkij*-nak kedvezőtlen fogadtatásából látta, hogy a herceg és a cár bizalmát elveszítette, 4—5000 emberével megindult a svédek ellen; de 1708. október 26.-án kijelentette kozákjainak, hogy a svédekhez csatlakozik. Másnap majdnem minden ezredesével hűséget is esküdött a svéd királynak, bár vele személyesen csak 28.-án találkozott, s a cár 29.-én Mencsikov útján már megtudta árulását.

Az ezután történeteket Engel elég részletesen beszéli el,¹³¹⁾ sokkal részletesebben, mintahogy ezt az újabbkeletű egyetemes történelmek teszik. — Részben megerősíti, részben kiegészíti a szemtanu magyar Krmann adatait. Ő is leírja, amit Krmann látott, hogyan fogadta XII. Károly 1709. márc. 19.-én a kozákok szövetségajánló küldöttségét; és szemére veti az áldomást leíró *Voltaire*nak, hogy nem ismeri a történetíró első kötelességét, nem tudja magát beleélni a különböző népek alkotmányába, erkölcsébe, s az időkbe, mikor egy harcias néptől francia finomságot követel.¹³¹⁾ A szövetséget különben március 27.-én csakugyan megkötötték; a király Mazepát, Horodenszkijt s vitézeit védel-

¹³⁰⁾ U. o. 307—322. l.

¹³¹⁾ U. o. 318.

mébe fogadta; kijelentette, hogy nélkülök sem békét, sem fegyverszünetet nem köt s ezt is csupán azzal a föltétellel, hogy Ukrania megmeneküljön az orosz uralom alól és visszanyerje régi szabadságait. A kozákok most maguk sürgették a fekvése miatt fontos Poltava meglepetésszerű elfoglalását, de XII. Károly e helyett április 4.-én rendszeres ostrom alá fogta a várost és futóárkok ásására kényszerítette a kozákokat, kik eleget dohogtak, hogy ők nem rabszolgái a svédeknek; dolgozzanak ezek is. A poltavai döntő csatában, melynek idejét Engel június 27.-re teszi (6-naptár szerint), Mazeppa és hozákjai az ágyúkat fedezték, azután XII. Károllyal együtt menekültek s július 12.-én átkeltek a Dnjeperen. XII. Károly augusztus 1.-én már Benderben értesült róla, hogy a cár a szultántól Mazeppa és Vojnarovszkij kiadatását követeli, amit ugyan a szultán megtagadott; de az oroszoknak még sem kellett többé tartaniuk Mazeppától. — Szeptember 22.-én 62 éves korában,¹³²⁾ öregsége, bánata, a menekülés fáradalmi, vagy pedig — mint az oroszok hiszik — öngyilkosság (méreg) következtében meghalt. Jassyban temették el.

A történetíró — Engel szerint¹³³⁾ — kissé biztosabban majd csak akkor mondhatja meg, hogy — sírfeliratához képest — Mazeppa Judás volt-e, vagy Pompeius, ha valamikor a politikai erkölcs tanai tisztázódnak s eléggé földerül az a helyzet, amelyet Mazeppa elfoglalt Péterrel szemben, s az a magatar-

tás, melyet Péter tanusított Mazeppa iránt. Ha Mazeppa azt az eljárást, amellyel odáig az ukrán kiváltságokat és a Chmelnickyj féle pontozatokat megsértették, oly fájdalmasan fogadta, hogy más körülményeket is figyelembe véve s Péter jellemét ösmerve, még károsabb beavatkozásoktól tartott, amik be is következtek: nem maradnak elszigetelve azok a svéd írók, akik Mazeppát Oroszországtól való elszakadása miatt igazolni törekednek. — Azonban Samoilovicssal szemben való magatartását Engel sem tartja menthetőnek, és, szerinte, ez egymaga is elegendő ok arra, hogy őt inkább éles esze és belátása, mint szíve miatt dicsősítsék.

Engel óta egy magyar történetíró sem foglalkozott részletesebben Mazeppával s Ukániával; sőt pl. Horvát Mihály 8 és Szilágyi Sándor 10 kötetes magyar történelme Mazeppa nevét meg sem említette. Egyetemes történeteink szintén elég szűkszavúak vele szemben s az adatgyűjtőket sem érdekelte; pl. a Történelmi Tár 1877—1911. közt semmit sem közölt róla, pedig a vörösvári levéltárban Mazeppának fennmaradt néhány levele, amely szerint hadastúl kész volt Rákóczi szolgálatába lépni.¹³⁴⁾ Tudtommal jelen közlésem az első, mely Mazeppát hazánkhoz és a magyar történetíráshoz való viszonyában nagyjából feltüntetni törekszik.

Sőt Mazeppa tragikai alakja, Liszt Ferenc kivételével, nem ragadta meg a költők figyelmét sem, pedig Mazeppa, „ki a XX. század nagy történelmi feladatát, Oroszország szétszakítását,

¹³²⁾ 321. l.

¹³³⁾ U. o. 321—2. l.

¹³⁴⁾ Thaly a Századokban, 1870. 593.

már a XVIII. században meg akarta oldani¹³⁵⁾ az európai irodalomnak, művészetnek, sőt a zenének is egyik legkedveltebb személyisége lett. Gottschall, Freiligrath, Victor Hugo, Lord Byron s az ukrán, lengyel, cseh, orosz, svéd költőknek egész sora írt róla. Horace Vernet, Louis Boulanger, Chasserian s mások ecsetét szép alkotásokra lelkesítette. Liszt Ferenc neki szentelte egyik megragadó szimfóniai költeményét. Mindezen költői alkotások közül a magyar közönségnek csak a lengyel *Slovacký* Gyula „Mazeppa” című ötfelvonásos szomorújátékát volt alkalma megismerni; ezt is másodkézből, mert Nagy Ignác Drake után, németből fordította le.¹³⁶⁾ Egressy Gábor javára először a Nemzeti színházban adták 1847. december 13.-án. Alakjai — Vahot Imre bírálata szerint¹³⁷⁾ — „emberileg hívek, iga-

¹³⁵⁾ Donzow. Die ukrainische Staatsidee (Berlin. 1915.). 23.

¹³⁶⁾ Kézirata a M. Nemzeti Múzeumban.

¹³⁷⁾ Pesti Divatlap. 1847.. 1627—9. l. (részben az Életképekkel vitatkozva). Hozzászól Szinéri u. o. 1655—6.

zak, a különböző egyéniségeket élesen jellemző vonásokkal ábrázolják, szerző a tárgy cselekvés-szálaít ügyesen szövö, kerekded egészzé alakítja, a szenvedélyeket mesterileg festi.” Azt azonban valószínűtlennek is tartja, hogy mikor a féltékeny vajda a feleségét vélt kedvesének, Mazeppának szemeláttára a legméltatlanabbul kínozza, az apród, bármilyen könnyelmű is különben, nem kél az asszony védelmére s nem igazolja őszinte vallomásával, hanem inkább befalaztatni, majd lóra köttetni engedí magát. Igaz, hogy nem segítene a nőn, ha azt vallaná, hogy nem őt szereti; hanem titkon mostoha-fiaért eped. A cím sem megfelelő, mert a cselekvény nem Mazeppa, hanem a vajda családja körül forog. Egyébiránt Lendvay „a könnyelmű, de jószívű Mazeppa játszi lengességét, bátorságát, egyaránt híven jellemezve adá”.

Valószínű, hogy a mostani háború hatása alatt a magyar szépirodalom s történetírás többet foglalkozik Ukránia multjával és Mazeppa életével.

PODHRADSKY GYÖRGY.

Magyar-ukrán történelmi kapcsolatok.

VIII.

III. Béla halicsi politikája. Román és Endre herceg.

Misztiszlávics Román úgyszólva még meg sem melegegdetett trónján s már futni kényszerült a magyar hadsereg előtt. Természetes, hogy III. Bélának betörése a bojárok jörészének tudtával történt. Ezek nem is tettek

semmit annak meggátlására, bár Román alaposan nekik rontott emiatt. Románnak menekülnie kellett, hisz ellenállása hiábavaló lett volna; kincseivel s néhány hívével Ukránia belsejébe vonult. Megpróbálkozott ugyan még pár-

szor az ország visszaszerzésével, de törekvése mindig dugába dőlt. III. Béla ura lett Halicsnak s érvényre juttathatta akaratát. Vladimírral, mint említettük, nem törődött; az elűzött fejedelemnek csakhamar be kellett lánia, hogy itt hiába remélt. Béla nagygyűlésre hívta össze a bojárokat s általuk Endrét választotta meg Halics uralkodójává. Ő maga fölvette a „halicsi király” címet, amit azóta a magyar királyok szakadatlanul használnak.

Endrét Halics népe örömmel fogadta. Bemutatkozása nagy fénnel történt. A bojárokat egy csapással megnyerte a maga számára, mikor kijelentette, hogy mindenben tanácsuk s az ország régi törvényei szerint fog cselekedni. Helyzetét szerfölött megkönnyítette az, hogy a halicsi ukránság örült Vladimír bukásának s egyúttal magasra értékelte azt, hogy a hatalmas, magyar király fiában nyert új fejedelmet. III. Béla pedig mint gondos apa azon volt, hogy fia útjából minden zavaró akadályt elhárítson; e célból a trónját kereső Vladimírt kincseitől is megfosztva, országába vitette s ott kedvesével s két gyermekével egy toronyba csukatta le.

Érdekes, hogy az ukrán bojárok és fejedelmek jórészt rokonszenvvel kísérték a magyar uralom megalapozását azon a földön. Nem csekély része volt ugyan ebben III. Béla királyunknak is, aki követet küldött például ebben az ügyben a kievi nagyfejedelemhez, de tagadhatatlan alapja mégis csak a magyarok iránt érzett megbecsülés, jóindulat és szeretet volt. Béla követe Kyjivben urának barátságos hajlamait s békés szándékát

hangoztatta; sőt azt is kijelentette, hogy királya később s bizonyos feltételek mellett hajlandó esetleg Halicsot átengedni. Az öreg Szvjatoszláv erre fiát a magyar király udvarába küldte.

Nemsokára azonban új trónkövetelő bukkant föl a látóhatáron. Ez Rosztiszláv volt, a száműzött s külföldön, Görögországban elhunyt halicsi hősnek, Berladniknak fia; Vladimirkó fivérének, aki szintén Rosztiszláv volt, unokája, vagyis az előbbi fejedelemnek, Jaroszlávnak unokaöccse. Ez a Rosztiszláv a bizánci birodalomban tartózkodott s itt értesült a halicsi eseményekről, amelyek csakhamar cselekvésre készítették. Egy-kettőre Szmolenszkben termett s összeköttetést keresett azokkal a halicsiakkal, akik némileg elégedetlenek voltak az új renddel s akiket ezért a maga céljainak szolgálatába vélt beállíthatni. Majd merész tette határozta el magát, maroknyi csapat élén megjelent Halicsban. Arra számított, hogy a nép seregestül melléje áll. Csalódott. III. Béla diplomaciailag és fegyveres erővel vette föl a küzdelmet vele szemben. Hatalmas magyar sereget tartott mindenekelőtt az országban (amelyet legyőzhetetlennek tartottak), amely féken tarthatta volna az esetleg föllázadókat, másrészt meg hűségesküt vett ki a bojároktól. Rosztiszláv vállalkozása csúful megbukott, ami tragikum volt az ő nemes jellemét tekintve. Hiába, ő már messze esett attól a kortól, amelyben tán az ő eszméi is hálás talajra leltek volna; idegen földön nőtt fel, félreismerete a népet s nem vette észre, hogy atyja szereplése óta megváltoztak a viszonyok. Halics vá-

rának falai alatt érte az a kellemetlen meglepetés, hogy itt senki támogatására nem számíthat. A város polgárai egy szóval sem üdvözölték, sőt örülhetett volna, ha bántatlanul megszabadul. Ékes bizonyítéka ez annak, hogy legalább kezdetben természetes gyökere volt a magyar uralomnak e részfejedelemségben; hiszen másképp nem képzelhető el az ukrán nép szeretete és vonzódása a magyarsághoz s ellenszenvre Rosztiszlávval szemben.

Endre herceg magyar testőrei, vitézei s a legtekintélyesebb ukrán bojárok és polgárok kíséretében volt s kezdetben nem tulajdonított nagyobb fontosságot ennek az előretörésnek; Rosztiszláv vakmerősége azonban csakhamar nyílt föllépésre kényszerítette. A szembenálló seregek természetesen nagyon egyenlőtlen erővel szállottak harcba. Ehhez járult még, hogy Rosztiszláv hívei egymásután a magyar táborba szöktek, úgy hogy a szerencsétlen hős láthatta küzdelmének eredménytelen sorsát. Személyes vitézsége és erős jelleme azonban nem ismerte a megalkuvást s bár elmenekülhetett volna, vagy megadhatta volna magát, egyiket sem tette. Esméiért önmagát is föláldozta, de ezt drágán megfizette. Ellenfeleinek legsűrűbb tömegére vetve magát még harcolt egy ideig, de csakhamar leszúrták lovát s őt magát halálos sebekkel borítva, fogságba ejtették.

Rosztiszláv nemsokára meghalt s halála fordulópontot jelez a magyar uralom történetében. Amit életében el nem ért, azt önfeláldozásával némileg elérte: a nép rokonszenvét a maga ügye és felfogása felé hajlította. Amint az az ilyen vértanuságszerű vég-

nél történni szokott, mindenféle legenda járt szájrul-szájra a nép között; haláláért most már a magyarságot tették felelőssé. Azt állították, hogy mérges füvet tettek a sebére. Az eléggéletlenek, kik most már nemzeti mártírt láttak Rosztiszlávban, kisebb zundulést is támasztottak; ezt Endre vasmarokkal fojtotta el, bár ezzel aztán a magyar uralmat is megingatta Halicsban. A nézeteltérések pártviszályokká, az itt-ott érezhető hiányok csapásokká nőttek, az elégedetlenség forrongássá fajult. Az akció reakciót szült, diplomáciailag, szóval, politikával semmire sem lehetett már menni, Endre és vitézei tehát erőszakkal, fegyverrel próbálták érvényre juttatni a maguk akaratát. Erőszakos, abszolút uralom azonban csak mesterségesen tartható fönn s nem sokáig; az ilyen magyar uralom napja tehát leáldozóban volt Halicsban is.

A magyar katonaság határozott garázdálkodást vitt véghez a fejedelemségben. Endre szabad kezet adott nekik s bár előbb szelídség és eszélyesség jellemezte, most ő is kíméletlenül elnyomta új alattvalóit. A magyar királyfi már azokra is gyanús szemmel nézett, akik előbb uralmának főbb támaszai voltak. A magyar vitézek, hogy terrorizálják és így féken tartásuk a folyton lázongó népet, nem riadtak vissza attól, hogy behatoljanak a családi szentélyekbe és megfertőzzék azokat; a bojárok lakhelyére pedig, meg a templomokba lovaikat állfították be. Mindezt Endrét kell hibáztatnunk és felelőssé tennünk, aki hamarabb veszítette el fejét, önuralmát, hidegvérét, mint arra szükség lett volna; ha több érzéke van az ukrán nép érde-

keivel szemben s nem folytatott volna ily önkényes politikát, a magyar befolyás tartósnak bizonyult volna. Szép szóval, szép szerével a katolizálás is sikerült volna idővel, amint az például később a lengyelek alatt sikerült is bizonyos tekintetben.

Ily körülmények között mindinkább közeledett az idő Endre politikájának s így a magyar uralomnak (habár ez inkább, amint láttuk, magyar-ukrán kormányzat volt, hiszen Endre, főleg kezdetben, a bojárok segítségére támaszkodott) megdőléséhez is Halicsban. Ekkor már a többi ukrán részfejedelem (az öreg Szvjatoszlávon kívül) is izgatott a magyar fenhatóság ellen, de az első volt e tekintetben a kyjivi ukrán metropolita-érsek, aki vállalása érdekében vette föl a küzdelmet a hódítással fenyegető katolicizmussal szemben. A magyarságnak ugyancsak meggyült a baja most Halicsban; nemcsak függetlenségi törekvések, de az ukrán vallásos érzelmek ellen is harcolni kellett. Endre rögtön elbukott ebben a küzdelemben, amint az eszmék látható fejeként Vladimir vette föl a halicsi föl szabaduló törekvések zászlaját.

A halicsi magyar uralom megdőléséhez nagyban hozzájárult a lengyelek féltékenysége is. Általában igen fontos szerepet játszottak a lengyelek már ekkor a magyar-ukrán viszonyok kialakulásánál s befolyásuk mindinkább emelkedett. Az ő politikájuk nem látta szívesen a magyar foglalás erősödését Halicsban s III. Béla kortársa, Kázmér lengyel király, a rokonnyelvűség, szomszédság (vagyis a közvetlen, geográfiai határok) és holmi ősi jog címén emelt igényt a fejedelemség bir-

toklására. Kitűnik az alábbiakból különben, hogy mindazok (az ukrán részfejedelmek, a lengyel király), akik mintegy menteni akarták Halicsot a magyar uralom alól, a legrútább anyagi önzés rabjai voltak csupán s őket ugyancsak nem a politikai liberalizmus, vagy a felszabadulás eszméje vezette. Piszkos érdekek ütköztek itt össze, vagy szövetkeztek ideiglenesen a cél érdekében; mindegyik „pártfogó” a maga részére szeretne volna megkaparintani a gazdag, boldog s független tartományt.

De térjünk vissza Vladimir föllépéséhez, aki a marakodás s a további események közvetlen megindítója volt. Egyúttal eszköze lett mások törekvéseinek, akik rajta keresztül gondolták a maguk terveit megvalósíthatni. Vladimir Jaroszlavics a toronyból, melyben fogva volt, őreinek segítségével (akiket megvesztegetett) kerekelt oldott. A dolog úgy történt, hogy a vártornyon felütött sátrat széjjelmetszette, a szalagokból kötelet font s annak segítségével leereszkedett. A fogságból megszabadulva, Rőt-szakállú Frigyes német császárhoz futott, akinek évi 2000 márka ezüstöt ígért adóban, ha az országába visszahelyezi. A német császár, ki személyesen ismerte a szuzdáli nagyfejedelmet, barátságosan fogadta Vszevolod unokaöccsét s bár maga nem segítette meg, meleg ajánló sorokkal küldte a krakkói lengyel herceghez, Kázmérhoz. Kázmér, ki „eddig is nagyon rossz szemmel nézte a magyarok uralmát szomszédságában, hol nem voltak tőle nagy hegységek által elválasztva” (Marczali), erős sereget küldött a halicsi párt támogatására a hí-

res lengyel vitéz, Miklós krakkói palatinus vezérlete alatt. Ezzel a sereggel lépte át a határt Vladimir az 1189-dik évben s még az elégtelennek csatlakozására is számított a magyarok ellen megkezdett hadjáratban. Valóban, Vladimir jövetelének hírére még azok is fogadására siettek, akik valamikor nyegle életmódja miatt főindítványozói és részesei voltak erőszakos elmozdításának. Ha már két rossz közt kellett választaniok, inkább öt pártfogolták, kit a magyar elnyomás miatt majdnem szabadítóként fogadtak. Szertelen hibái ellenére szivesebben látták a fejedelmi székben már ekkor, mint Endrét, aki alattvalóival nem tudta, vagy nem akarta magát megkedveltetni. A lengyel sereg, amelyhez az elégtelennek is csatlakoztak, számra nézve sokkal nagyobb volt a magyarokénál. Ehhez járult még, hogy a magyar őrség segítséget hazulról nem kapott s élelmiszerekben nagy hiányt szenvedett; nem csodálható tehát, hogy — szabad elvonulás feltétele mellett — végül is megadta magát. Endre menekült, bár jogigényét később is fentartotta a halicsi trónra. Vladimir visszaült a fejedelmi székbe (1189 aug. 6.) s háborítatlanul bírta azt egészen haláláig (1198).

III. Béla színleg beletörődött fia bukásába, hiszen nem számíthatott idegen pártfogóra ebben a kérdésben; jogát azonban ő sem adta föl, sőt utódaira hagyta örökül. Az egyik ukrán nagyfejedelm¹⁾ is Vladimir pártjára állott, de a siker biztosításában Rurik-

¹⁾ Ebben az időben két nagyfejedelmük volt az ukrán törzseknek; kijevi Szvjatoszláv és szuzdáli Vszevolod. Vladimir pártján az utóbbi volt.

nak is nagy része volt, aki Románnak (aki mint trónkövetelő is szerepelt már egy ízben) Ladóméria fejedelmének volt az apósa. Ezeket a támogatókat, mint már előbb jeleztük, személyes érdek vezette. Rurik például magának szerette volna Halicsot megkaparintani s azért támogatta Kázmért, a lengyel fejedelmet; a kyjivieket hasonló cél vezette, amint az a krónikából is kiténik. A metropolita tudniillik minden ukrán fejedelmet szövetkezésre szólított a magyarok kiűzésére. Persze egyházi érdek is vezette ebben, az ukrán nép azonban nem igen érthetett egyet vele ezen a téren, hiszen jórésze nem sokkal utóbb örömet vette föl a katolikus vallást. A krakkói herceg meg felsőségét akarta kiterjeszteni Halicsra. A nagyfejedelem, szuzdáli Vszevolod közbenjárására pedig Vladimir könyörgése vet fényt, aki egyenesen hűbérek ajánlotta föl országát nagybátyja számára, ha az megsegíti. „Engedd meg atyám, hogy Halicsot kormányozzam s én Haliccsal a tied vagyok s mindenben akaratom szerint cselekszem majd.” (Kyjivi krónika szerint.) Ennek következtében Vszevolod követeket küldött III. Bélához s a lengyel fejedelemhez azzal a megbízatással, hogy Vladimir uralkodásának jogos és törvényes voltát ismerlessék el. Egyúttal annak a kijelentését is kívánta, hogy az országnak sem visszakövetelésére, sem visszafoglalására nem fognak törekedni. Ez és még egy másik tény arra mutat, hogy III. Béla erősen ragaszkodott jogaihoz.

FRANKO IVÁN.

FORDITOTTA

Dr. SZTRIPSZKY HIADOR.

Az én szecskavágóm története.

Hogy mennyire unalmas volt már nekem a szecskát azzal az egyszerű kézi vágóval vagdosni, meg se tudom mondani. Tél közeledtével jobban fél az olyan magamfajta ember a szecskavágástól, mint nyáron a kaszálástól. A hosszú téli szürkületben álldogálni a szérün, ügyelni a lámpásra, hogy valami baj ne kerekedjék, a kést untalan igazgatni, nyomkodni és húzkodni — no mondhatom — nem valami mulatságos, míg valamicske szecskát belőle kipréselsz.

És még hozzá micsoda kevés láttatja van az ilyesminek: jó, ha a lovaknak egy napi rágnivalóra futja ki belőle! A marhára ne is gondoldj. A fiúk is, felnőttek, egész nap dologban, dehogyan is akaróznék nekik este szecskát vágni! Inkább az ágy felé sandalognak. Mondom, annyira kínlódtam azzal a szecskavágóval, hogy hallják-e, belécsömörültem.

Most meg hallom, emlegetik a faluban, hogy olyan alkotmányt talált ki valamiféle anglus, amiben masina vágja a szecskát: apróra, mint a mák és könnyen meg rémgyorsan. Három ember egy nap alatt azzal a masinával akár ötven véka szecskát is megvághat!

Először el sem akartam hinni. Ugyan ki törődnek ott — gondolom magamban — a szegény ember bajával meg a szecskájával, hogy masinát is találjon ki neki! Kérem egyiktől, kérem másiktól, olvasott emberektől — hát bizony igaz! Azt mondják, itt is vett olyant a tisztelendő úr, amott meg a földesúr. Egyik-másik a saját szemével látta s nem győzi a dicsérő szót rája.

— No, Péter, ha rámegegy a tehéneked is, de ilyet muszáj szerezned magadnak! — gondolom magamban. — De hát honnan vegyem? A mi falunkban nincsen, aki megmondaná. Papunk a községgel nincs jó lábon, a tanító maga se tud sokat.

Tudakolom vásárokon a dolgot, de persze mind csak a más-falu-siaknál, hogy a mieink meg ne neszeljék. Mert hát kérem a mi népünk olyan furcsa, akármi újat is látna, menten kifigurázza az embert. Itt ráadásul magam se tudom, mi fán terem az a masina, s majd aztán csak kiderül, hogy haszontalanság, én meg előre kikürtöltem a dolgot: no, tudom, lesz olyan nevetség, kilenc vízből se mosakszol ki belőle.

De kiváltképpen én! Engem régóta csúfolgatnak „fa-filozófus”-nak, amián, hogy ha egy percenynyi érkezésem vagy, rögvést a faragókéshez nyúlok. A jó Isten valahogyan könnyű kézzel áldott meg: amit szemmel meglátok, kezem rögtön megcsinálja. Ott van ni, egyszer láttam valahol Drohobicsban aféle darálómalmot, aminek több fogaskereke van: jól megnézegettem minden oldalról s aztán otthon addig faragtam, pepecseltem, hogy nézzék meg no, milyen pompásan darált. Persze a népek nyelvöltögetve mentek a házam előtt: mi a, koma, egészséges a korpamalom? Mondok, ilyenek már ők. De bezzeg mikor kész lett a daráló, egyik a másiknak sarkán állott a kukoricával

és könyörögnek, hogy kerítsek egyszer már rájuk is sort, úgy tódultak a malomra.

Hát a szórómalomnál! Babrálgattam rajta vagy egy hónapig. Tél derekán a szomszédok be-benéznek hozzám, eldiskurálnak; nézegetik, hogy rakosgatom össze a deszkákat, méregetem, faragcsálom őket, persze, mert hát nem vagyok tanult mesterember, hanem csak afajta magam fejétől való — hát csak nevetnek rajtam s nem egy nyíltan meg is mondja: „Ugyan hagyja abba szomszéd azt a mesterkedést, haszontalan munka az!” Én meg oda se nekik, csak dolgozgatom, mesterkedem s olyan szórómalmot penderítettem elő, mint a jobb kezem. S akik előbb gúnyolódtak, hozzám járnak rozs-tisztálni. Dehát azért én nekik csak fa-filozófus vagyok!

Gondoltam magamban, elég volt a kötekedésből, hisz az ember még sincs fából: én biz arról a masináról senkinek, de még egy kukkot se szólok, míg haza nem hozom és itthon ki nem próbálom.

Hogy történt, mi történt, biz abba tellett néhány hónap, amíg egy kis pénzre tehettem szert, azalatt pedig egyre csak nyomoztam az emberek között, hol kaphatnék afféle masinát eladóba. Egyszer csak úgy, ősz felé, hallom egyik zsidótól, hogy van valahol Szamborban valami zsidóasszony, akinek az ura valamiféle uradalomban felügyelő volt. Most meg, hogy meghalt, hát özvegye szívesen eladná az uráról rámaradt masinát. Azonnal felkászálódtam s indulok Szamborba. Otthon még egy árva lélek se tudta, miben járok.

Megjövök, megtalálom az asszonyt, előadom neki, hogy vennék egy masinát, ha volna ilyes eladó.

— Van, van, — mondja az asszony — de szétszedve ott hever a padláson.

— Hát már csak összerakjuk valahogy, — mondom — de ennek még magának a gondolatától is izzadni kezdettem; hogyné, mikor világleletemben se láttam még olyan masinát!

— Nos, hát akkor csak jöjjön velem.

Felkapaszkodunk a padlásra, ottan meg annyi minden cók-mók, meg lim-lom, hogy az Isten ments! Befurakodik az asszony abba a sok holmiba s egymásután kikotort előbb egy állványt, azután valami fogaskerekű vasalt bélést, elgörbült vágókéseket s az egészet egy rakásba elibém kiterítette.

Úgy állottam ottan, mint bolond a kertnél. De hát mit csináljak? Nem mutathatom magamat olyan butának az asszony előtt s azért nagy hangon adtam a hozzáértőt, éppen csak hogy szóljak már valamit:

— Hát a srófok hol vannak? — kértem csak úgy találomra.

— Jaj, azok valahol elhányódtak! — mondja a zsidóné s azzal neki a keresésnek. Én meg szinte megkönnyebültem: tehát a srófok csakugyan szükségesek ahhoz. Kis vártatva át is adott az asszony néhány srófot, meg egy kulcsot.

— Tisztára mindent előkajtottam! — mondja a zsidóné —. Nincs több. Maga gazduram, úgy tetszik, érti a dolgát. Nézze meg hát, mennyit érhet ez a vacak?

— Nem sokat ér, — mondom rá én, bölcsen nézegetve a nékem teljesen ismeretlen holmit. — Igen régi módi, nehezen fog járni.

— No, hisz azért aztán olcsóbban is fogom odaadni. Adjon harminc forintot és viheti.

— Hála az egeknek! — ujjongtam csak úgy magamban. Már azt hittem, le kell érte szurkolni legalább is egy ötvenest, e' meg harmincra taksálja. No tán csak enged még valamit. Mondom is neki:

— Ugyan mit beszél, jó asszony, 30 forint! Hiszen ekkora pénzért mostan újat is lehet kapni. Adok érte tizenötöt.

— Nagyon keveset ígér, gazduram, igazán keveset — sóhajtott a zsidóné. — Adjon hát huszonötöt!

Ő lejjebb szállott, én meg feljebb hágtam, végül megegyeztünk husz forintban. Pedig hátha majd még csak össze se tudom rakni a masinát, itt meg kidobtam ekkora pénzt. De hát mindegy!

Fölraktam az egészet szalma közé a szekeremre, lepedővel betakartam; úgy terpeszkedett az ottan, mintha csak ember ült volna a takaró alatt álláig fölhúzott térdekkel. Fölkészülök, indulok. Hála az egeknek, éjjel lesz, mire haza jutok; tán csak elérek úgy, hogy senki se vesz észre.

Megyek, mendegélek, falu-falu után maradozik, de egyre csak az forog a fejemben, hát hogyha ismerőst látok valahol s az majd kérdezni találja, mit viszek. Magam se tudom, hogy esett, de valósággal úgy voltam, mintha orzott holmit vinnék a szekeremen. Így van biz e' nálunk: megnyelvelik az embert, kinevetik olyanért, amit maguk se tudnak, úgy, hogy aztán szeretne is valami jót cselekedni, meg az emberekől is tart, mintha ezzel, tudja kő, miféle hamisságba keverednék.

Ime, közel járok a falumhoz. Sötét volt. Még a falun küjjel álldogáltam is egy keveset, amíg egészen besötétedett. Alig hogy elindulok — nesze néked! — kibujik a hold valahonnan teli pofájával. Én, kérem, nem vagyok az az ember, akit minden csekélység kihoz a sodrából, de mondhatom, úgy felbőszített akkor az a hold, hogy kicsi híján apját-anyját nem emlegettem. Tisztán mondvá, nem is gondoltam arra, itt meg olyan világosság kerekedett, akár csak nappal! Szekeremen már messziről föltetszik a lepedővel takart állvány, ami úgy bőlinkázott jobbra-balra, kivált ha köre gördült a szekér, mint az álmos ember. Ráadásul meg a kutyák megneszelve jöttömet, csapatosan rohantak ki az utcára, rágódnak a szekér körül, körül táncolják a lovakat s úgy kísérek utcahosszat! Istennek hála, ember nem mutatkozik.

Hanem akit a balsors kerget, lóháton se menekül meg előre!

Elhajtva a tempom mellett, látom, ott áll valaki az út közepén. Tyhü! kapnának föl az ördögök! — kívántam neki magamban. Az átkozott ebek fölneszeszték a baktert, mindjárt kivallat. Alig hogy összeértünk, hallom a kérdést:

— Maga az, keresztapám?

Hangjáról mindjárt megismertem, hogy ez a félkótya Szávka, a szomszéd fia. No, jó baktert fogtunk benne!

— Én hát! — mondom.

— Ugyan honnan olyan későn, hogy az ebeket sorra költögette?

— Ez bizony nagy kár, — mondom — mert az ebek tégedet is felköltöttek, szegény.

— Bizony úgy is! Éppen azt álmodtam, hogy tolvajok járnak a templomban. Fölkapózom, hát az maga! Honnan jön?

Mit mondjak a bolondnak? Ha meg is mondom, tán okosabb lesz tőle?

— Kukutyinból — mondom.

— És mi szépet hoz ott a szekéren?

— Eh, ne kérd! — mondom, szinte megdöbbenve. Már forrott bennem, mit állít meg itt ez a fickó és vallat.

— Mondja már! Isten bizony, nem mondom el senkinek se!

— Csakugyan, nem mondod el?

— Üssön belém a menykő, ha elmondom.

— No hát — sűgom neki, óvatosan körültekintgetve — megöltem egy pénzes zsidót, most viszem, hogy a ház sarkába elkaparjam.

— Jaj! — kiáltott megrémülten Szávka — Ugyan minek?

— Hát szerencsének, hogy házamtája sohse fogyjon ki a pénzből!

S azzal elhajtattam, pedig tudtam, hogy az én Szávkám ég a türelmetlenségtől. No, gondolom magamban, ezt ugyan jól megtréfáltam! Egyszer csak látom, szalad az én Szávkám a kertek alatt, velem egy vonalban. Szalad, hát szalad. Az én házam meg már nincs messze. Behajtok a félszer alá, kifogom a lovakat, a szekeret meg csak úgy hagyom. Felpillantok, ott látom a kapunál a Szávkát, duvasztja erősen a két szemét, hogy én majd mit is csinállok. Én meg mintha nem is lát-nám őt. Elláttam a lovakat s azzal be a házba.

Másnap már kora reggel talpon voltunk s neki a munkának a fiammal. Próbálgatjuk a masina darabjait ide-oda, az egybejárókat szépen összeraktuk . . . hál' Istennek, minden úgy megyen, mint a karikacsapás. Félóra alatt rendben volt, úgy vágta a szecskát, hogy tiszta gyönyörűség! Hogyne, hiszen egészen újmódi jó masina volt az, csak egy kicsit poros. Jól van no! Nem hiába dobtam ki a pénzem. A fiam meg csak tapsol örömeiben, nem tud eléggé betelni a masinával. Próbaképpen fölvtágtunk két perc alatt egy jókora boglya szalmát. Pompás!

Alighogy a reggelihez látunk, megszólal a kutya. Kitekintek az ablakon — hohó! A bíró, meg az esküdt, meg a jegyző, meg öt botos ember. S nem is jönnek a házba, hanem csak megállanak az egyik sarknál, böködnek-szurkálnak, meg piszkálnak benne . . . Mi a kő? — gondolom magamban. — Mi lelte ezeket? Ki akarok menni a házból, de behallom kívülről a tizedes szavát: Nem szabad, maradjon benn!

Mi lehet ez?

Várok. Ők meg ezalatt körüljárták, megvizsgálták a háznak mind a négy sarkát, térdig is besározódtak, azután odébb vonultak a hombárhoz, asztaghoz, félszerhez . . . Megbolondultak ezek, vagy mi? No, jönnek is immár befelé!

— Tizedesek! — szólott a bíró minden beköszöntő nélkül — álljatok melléje! Ha elfutna, a ti bőrötök bánja!

Bámulva meredek a bíróra, a tizedesek meg körülállottak, mint az apostolok.

— Bíró úr, — mondom, — mit jelentsen ez?

— Hm, hm, — igazgatta magát a bíró, pálcájával kocogva a padlón, — ez az én dolgom. A kend dolga hallgatni és felelni.

— Hallgatni és felelni? csudálkozom én ezen. — Bah! Hát hogy feleljek, ha egyszer hallgatók?

— Hm, hm — köszörült megint egyet torkán a falu feje. -- Mondja meg mindenekelőtt, minek hívják kendet?

— Már, hogy engem? Mintha a bíró úr nem tudná! Vagy tán másfalusi vagyok én?

— Azonnal feleljen a kérdésekre! Ki itt a felsőbbség ebben a faluban: maga-e vagy én?

— A magam házában én vagyok a legfelsőbb! Zendítettem rájuk bőszen. — Micsoda dolog ez? Én senkinek se véték, itten meg rajtamütnek, mint valami zsványon!

— He-he-he! nevetett a bíró. — Ládd-e, hogy alakoskodik! Nem vétett senkinek? No-no, Isten bár adná, mindjárt meglássuk. — Hát mondd meg immár te ártatlanka, hová tevéd azt a megölt zsidót, akit az éjjel hoztál, he?

Egyszeribe átláttam a szitán. De elkacagtam magam! De nevettem, de bömböltem, szóhoz se jutva a nevetéstől! Mondom, ha születésem óta kacagtam annyit, mint most, hát huncut a nevem!

A bíró meg csak állt, álldogált, mint a borju, amelyik az új kapuhoz ütődik. Hanem aztán megint csak rám mordult:

— Komám, tiszta szívből mondom néked, ne nevsz; valld be az igazat, én meg majd jót állok éretted, hogy a magas törvényszék föl ne köttessen. Ne átalkodj, ha nem akarsz bitófán kalimpálni a lábaiddal.

Én erre még jobban nevettem, már az oldalamat kellett fogdosgatnom a görcstől. Ez aztán végleg felbőszítette a bírót:

—Kötözzétek meg! — rivalt a tizedesekre.

De hát bíró úr, — mondom én magamhoz térten — várjon egy kevéssé, mindent bevallok, sőt még a pártfogását se fogom kérni a magas törvénynél. Ha már függőm kell az egyik lábomnál fogva, hát akkor inkább függjek mindakettőnél fogva!

— Beismered hát?

— Be, be, persze, hogy be!

— No, hát hol a zsidó? Nem ástad el még a sarokba?

— Nem, nem.

— Nos, hol van hát?

— Még csak úgy hever a csűrben.

— Indulj, mutasd meg!

Kinézek: Órség áll a csűr előtt! A Szávka is ott volt. Báméskodónak meg ott volt a fél falu. Hamar híre ment a faluban, hogy a fa-filozófus zsidót ölt. Én meg csak a bajszom alatt mosolygok, a sok nép meg szörnyűködik: „Su-su! Akasztani fogják, ő meg csak nevet! Micsoda fa-filozófus ökelme!”

Elérem a csürt, kinyitom:

— Ime, bíró úr, itt a megölt zsidó!

A bíró a száját tátotta.

— Á-á, hát e' mi?

--- Éppen az, amit az éjjel hazahoztam. Szecskavágó masina!

A falu zeng a kacagástól, mintha majmot láncoltatnának. Kacagtak a tizedesek, nevettek az esküdtek, bömböltek a határpásztorok, oldalát fogdosta az egész előjáróság. Még a bíró is elmosolyodott és kérlelgetni kezdett, hogy hát felült a bolond Szávka szavának. A masinát meg mindenki ki akarta próbálni, aminek vége az lett, hogy egy kis ijedelem árán öt kazalnyi szalmát vágta föl szecskának. Lesz egész télire való szecskám!

DMITRO VITOVSKYJ.

Valamikor réges régen . . .

A széles, végtelen Podoliát látom . . . Mintha még téresebb volna . . . Enyhe szellő fújdogál s mintha az is enyhébb volna. A rozs, a buzalkalász hajladozik . . . mintha mélyebbre hajolna . . . Valami dalt susog, az is vidámabb . . . A nap fényesen ragyog, talán az is ragyogóbb . . . Úgy, mint a szabad Ukrániában . . . A vetések közt vivő úton az apa kézen fogva vezeti kis fiát . . .

— Hová megyünk apám?

— Oda a sírhoz . . .

Hajlong a rozs, meg a búza, kéklik a búzavirág, piroslik a pipacs.

Hullámozó kalásztenger takarja el a sírt . . . Messziről csak nagy tölgyfakeresztje látszik.

— Micsoda sírhalom ez édes apám?

— Olvasd fiam, mi van a keresztén . . .

„Itt alusznak és szabad Ukrániáról álmodnak” — olvassa a fiú.

— Apám, ki alszik itt a földben? . . .

— Bizony fiam, ők ábrándokat üztek . . . szabad hazáról álmodtak. Vérük patakokban ömlött itt, ifjú életük viharral szállt el . . . s ők örök álmra pihentek . . . s akkor is ábrándjaikra mosolyogtak . . . s az az ábránd valóra vált, az ő sírjükből szabadság fakadt . . .

— Apám, akkor ebben a sírban lövészek pihennek, akikről anyám olyan sokat beszélt.

— Úgy van, fiam. Itt több mint egy félszázad pihen, akik egy nap estek el . . .

Látom, hogy a kis fiú búzavirág szeme könnyekkel telik meg . . . Leveszi kalapját . . . a podoliai enyhe szél lengeti fürtjeit és soká-soká nézi a keresztet és a sírdombot. Kék búzavirág s a piros pipacs szirmokkal szórja tele a sírt. S azok a zöld fűben úgy csillognak, mint a drágakövek fénye.

•

S ők ott lenn szebb hálát várnak-e, mint a virágot s a gyermek könnyeit?

Ukránból: *Dr. Szémán István.*

Cid Weinwurm Antal

első magyarországi
**SOKSZOROSÍTÓ
MŰINTÉZET**

BUDAPESTI
IV. Károly u. 3.
telefon 17.00

alapítottott 1865

*Készít Autotypia foto.
typia valamint három és*

negyven nyomasu kiveket

Érkezzenek megrendeléseiket a Budapesti I. sz. kerület, I. sz. utca 3. sz. házhoz.

BUDAPESTI NYOMDASZATI MŰINTÉZET

Folyóiratunk az oroszoktól célzatosan kisorozoknak nevezett harminc milliós ukrán nemzet és a magyarság kulturális és gazdasági kapcsolatainak ismertetését tűzte ki céljául. E nép elnyomott voltában azt reméli mostan, hogy a háború befejezése után a magyar államiság súlyos szava hozzásegíti őt legalább nyelvi és lelkiismereti szabadságához s ezért a magyarság rokonszenvét kéri. E kettős érdektalálkozás adott alkalmat az *Ukránia* megindítására, amely a magyar-ukrán kölcsönös érdekeknek kíván szószólója lenni.

Az első szám tartalma: Programm, *S. H.*: Az „ukrán” név, *Vodicska Imre*: Az új ország, *Dr. Sztripszky Hiador* és *Dr. Varga Bálint*: Enek Ihor hadairól és a palócokról, XII. századbeli hőskötemény, *Podhradszky György*: Magyar ukrán történelmi kapcsolatok, *Frankó Iván*: A veres zsidó nő története. A németek *Freie Ukraina* egyesülete.

A második szám tartalma: *Dr. Csehelszky Longin*: Mi köze a magyarnak az ukránhoz? *Vodicska Imre*: Ukránia és Róma, *Dr. M. J.*: Az orosz és ukrán nyelv, *Dr. Sztripszky H.* és *Varga Bálint*: Enek Ihor hadairól és a palócokról (II.), *Dr. Sztripszky Hiador*: Az ukránok fajisága, *Podhradszky György*: Magyar-ukrán történelmi kapcsolatok (II.), *V. J.*: Az ukrán légionisták.

A harmadik és negyedik szám tartalma: Szerkesztő: Magunkról — és egyebekről, *Dr. Czirbusz Géza*: Oroszkő, *Dr. Fodor Ferenc*: Ukránia földrajzi kialakulása és hazánkhoz való viszonya, *Dr. Ajtay József*: Ukránia közgazdasági jelentősége a központi hatalmakra, illetve a magyar birodalomra nézve, *Sevczenkó Tarass* (areképpel), *Varga—Sztripszky*: Sevczenkó Tárász két verse, *Sztripszky—Varga*: Enek Ihor hadairól és a palócokról (III.), *Sztefanik B.*: Az aláírás, Elbeszélés, (Fordította *Sz. H.*), *Drahomanov Mihály*: Rabszolgasorban, (Fordította *Vodicska Imre.*) (I.), *Podhradszky György*: Magyar-ukrán történelmi kapcsolatok (III.).

Az ötödik és hatodik szám tartalma: Magyarok és ukránok fegyverbarátsága, *Vodicska Imre*: Az ukránok vallási uniója és a zsidóság, A görög kath. ukránok üldözése Holm vidékén, *Podhradszky György*: Magyar-ukrán történelmi kapcsolatok (IV.), *Drahomanov Mihály*: Rabszolgasorban, (Ford. *Vodicska Imre.*) (II.), *yGy*: Az ukrán történelem átnézete, *Dr. Fodor Ferenc*: Ukránia földrajzi kialakulása és hazánkhoz való viszonya, *Dr. Ohonovszkyj Emil*: Az orosz és ukrán nyelv viszonya, *Sztripszky—Varga*: Enek Ihor hadairól és a palócokról (IV.), *Rudanszkij István*: Szállj el szellő! Irodalom, Az ukrán sajtó 1918-ban.

A hetedik és nyolcadik szám tartalma: *Sz.*: Az ukrán politika realitása és a magyarság, *Dr. Márki Sándor*: Magyar adatok Mazeppáról (I.), *Különte Béla*: Magyarország érdekei és a független Ukránia, *Podhradszky György*: Magyar-ukrán történelmi kapcsolatok (V. VI.), *Dr. Fodor Ferenc*: Az önálló Ukránia, *Varga Sztripszky*: Sevczenkó: Kvitkához, *Sztripszky*: Petőfi és Sevczenkó.

A kilencedik és tizedik szám tartalma: † Frankó Iván, *Dr. Márki Sándor*: Magyar adatok Mazeppáról (II.), *Podhradszky György*: Magyar-ukrán történelmi kapcsolatok (VII.), *Dr. Fodor Ferenc*: Az önálló Ukránia (II.), *Nemes Boberszkyj Iván*: Az ukrán légiónál, *Drahomanov Mihály*: Rabszolgasorban, (Fordította *Vodicska Imre.*)

A folyóirat szerkesztőségének címe: *Budapest, Lógodi-utca 5.,* előfizetési ára pedig 16 korona.

Frankó Ivánnak rendkívül érdekes, 54 lapra terjedő novellája az UKRÁN KÖNYVTÁR 1. számaként, ugyszintén az ÉNEK IHOR HADAIRÓL c. 1187. évi ukrán népeposz is annak 2. számaként egészen megjelent. Egy-egy szám ára 40 fillér.